

ИЗДАЈИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Претплату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

НЕ ЉУБИ ТЕ

- „Не љуби те!“ тугњи оркан, силно бесни,
Из два море кад покреће;
„Не љуби те!“ дуге зефир тихо благи,
Милујући росно цвеће;
„Не љуби те!“ ричу звери ражљубене
Усред ноћи глухе, црне;
„Не љуби те!“ поју птице раздрагане
Зора таму кад одгрне;
„Не љуби те!“ збори сунце жарко, светло,
Позлађујућ' наше море;
„Не љуби те!“ шапћу звезде хладне, бледе,
Треперећи одозгоре...

Све што но је у природи, небом, земљом,
Што животом живим дише,
Чини ми се изговара страшне речи:
„Не љуби те она више!“

J.

КЊИГА И ВИЛА*)

Госпође и господо!

Ви треба да кривите само један по све пакостан
случај што баш мене видите на овом завидном по-

*) Доносимо ово предавање што га је наш сарадник г. Павле Маринковић 11 св. м. држао на забави „Грађанске Касине“. Ма да су овом селу прављене невероватне неприлике, противне свима досадашним привилегијама ове установе — забава је при свему том испала врло добро. Расположење је било као неки протест против таквог поступања према овој најстаријој установи у престоници. Тога вечера је Г-ђица Добрила Ђ. Поповићева први пут певала композицију г. Владе Протића техничара Шантићеву песму „Не куни ме“. И певачици и композитори су имали врло много успеха.

ложају, а ево шта је све тај случај, који је већ ето почео у свашта да се меша учинио, да ме на ову висину поспе.

Управни Одбор Грађанске Касине, коме је разноврсност забава касинских чланова предмет његовог непрекидног старања, да се послужим стилем Високе Порте — после подуже, чисто начелне дебате нашао је да свака касинска забава ваља да има свој почетак и да је за тај почетак најзгодније једно — тако је већ уобичајено називати га — предавање. Као, дакле што се без мало сваки говор почиње уводом, свака књига предговором и свака опера увертиром, тако се и свако касинско село — изгледало нам је — мора почети једним предавањем. То је у овој установи прешло већ и у традицију, те сад, добро свађеним интересима једног села, *сљедује*, ако за овај израз неће замерити једном резервном поручику — и једно предавање. Али сем тог чистог *принципијелног* разлога, Одбор је био још нарочито руковођен и упућен на предавање блиставим успехом, што га је пријатељ овога дома Г. С. Матавуљ пожњео прошлога пута на овом истом месту читајући свој састав „Уз месојеђе“

То је допринело да се донесе решење о томе да и овој забави преходи једно предавање. Стављено је у дужност двојици од нас да нађемо једног предавача. И пошто је г. Матавуљ држао предавање — као што је било време — „Уз месојеђе“ ми смо тражили неког који би наставио то г. Матавуљево причање и „Уз пости“. Свакако та велика част, да се вама, тако одличном скупу, са овог места говори имала је припасти другому, бољему, достојнијему. Али, било због краткоће времена, или што је тема сувише *иосна* изгледала, тек бољи и виши, као што би Кањош у варијанти рекао, пођоше послима бољима и *лукратионијима* а ова голема част спале на мене. Ниско је пала. Али кад се пада место се не бира. У осталом сваки има свој начин да се жртвује. И као што сам се ја жртвовао за вас, ова част се жртвовала за мене, те је пала да би мене подигла. И тако сам се ја нашао на овој узвишеној тачци.

Морам признати да бих ја у сваком другом тренутку био у приличној неприлици пред овим задатком. Ја можда не бих ни *умео* ни *могао* паћи тему која би могла заинтересовати тако састављен скуп. Али је срећа хтела — ова срећа што вазда *безазлене* заштићава, да је овај задатак пао на моја слаба леђа баш у доба кад се појавио један рад г. Стојана Новаковића, који у човеку изазива читаву поворку идеја. И ја се реших да вам нешто говорим о Српској Књизи, наравно с друге тачке гледишта, јер ви знате да је ова *касинска шачка* једна *нарочита шачка*. Ја вам о самој књизи г. Новаковића не мислим говорити за то што мислим да ју је сваки од вас већ имао у рукама. Но желим да вам вечерас проговорим — укратко, ох врло укратко — о улози Српске Књиге.

Код Срба књига није имала као код других народа чисто литерарно порекло т. ј. да је постала што су људи почели осећати потребу да пишу да би нешто казали. Српска је књига повикла у *јасно одређеном циљу*. У Срба постанак књиге имао је више *национални политички карактер*. На западу је литература постала спонтано, постала је због саме литературе; људи су писали више да би одговорили своје унутарњем позиву, а код Срба су људи почели писати српске књиге да би доказали да *има Срба* (могуће је наћи факата, који су противни овом мом навођењу, али их има и веома много који баш оно утврђују). У осталом, ја овде не правим историјско истраживање по само желим преставити вам мој општи упечаток што сам га добио посматрајући живот народа и књижевности у опште, а овај мало генералнији и слободнији закључак мислио сам да је допуштен у овом мом говору који има чисто пропагандистички карактер.

Српска Књига има дакле извесни борбени карактер — и ово нисам ја приметио први, но је већ више пута констатовано и као пример спомињем само приповетку „Ново оружје“ од Матавуља.

Г. Новаковић је на начин, само њему својствен, прибележио у својој књизи огроман број драгоцених података и оцазака у животу Српске Књиге. Али је г. Новаковић највише описивао ток ако је допуштено тако рећи, телесног живота њеног т. ј. он је изнео са довољно детаља рођење првих српских књига нарочито у колико се то материјалних средстава тиче; за тим је редом бележио, на какве је тегобе и неприлике имала наићи свака српска књига најпре при самом издању своје, а одмах после и при растурању и распродавању. Да не бих помињао све ово што је г. Новаковић на много лепши начин учинио, ја сам слободан упутити вас на саму књигу, а ја ћу се зауставити, као што већ рекох: *на побудама* постања Српске Књиге; *на улози* која јој је одмах у почетку била намењена, *на успеху* који је у тој улози постигла; *на услузи* коју је том приликом српском племену учинила и најзад *на задатку*, великом и сјајном, који јој сад предстоји.

(наставиће се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

ЈОВАН ВУКОМАНОВИЋ

— Миленко М. Вукићевић —

(свршетак)

V.

Те јесени већ се почело зуцкати о дахиском насиљу. Изгледаше да се сваки нечем нада, као да нешто очекује, што мора бити, што мора доћи. У кући Вукомановића беху доста збуњени због болештине што од некуд спопаде Луку, брата Јованова. Радослав је једнако ђутљив. Све по старом. Међу тим дође и Божић па и Ново Лето. У народу нешто ври, тутњи као оно гром из даљине, што се једва по мало чује. У том наступе и месојеђе. Једног дана у сами сумрак бануше сестрићи браће Вукомановића: *Јован* и *Милић Дринчићи* из *Теочина*. Целу ноћ ови људи не тренуше. Разговор је био све живљи и живљи. Дринчићи су знали за врење у народу, знали су да ће ускоро пламен обузети целу Шумадију, јер је крвца из земље проврела, па је требало ма како измамити из Рудника Јована. У саму зору спреме се Сретенови синови: *Ђорђе*, *Дмитар* и *Матија* и обадва Дринчића. Оружје сакрију под своје велике гуњеве и пођу од куће. На самом растанку Сретен одреди место, где ће се састати, а Радослав наручи Ђорђу, да само он и Дмитар оду град, да кажу бегу Токатлићу како је Лука на умору, па жели видети на последњем часу брата Јована, те их је с тога послао Радослав да умоле бега, нека пусти Јову на последње виђење да се с братом опрости.

Како је речено, онако је и учињено. Сутра дан кући се врати само Матија. Идуће ноћи опет се није тренуло. Из куће те ноћи изађоше шесторица Вукомановића све с оружјем под великим гуњевима. Код куће остаде само Сретен с болесним Луком и млађим мушкарцима.

Тињање се у пламен претворило, који је букнуо под Рудником и једнога дана, четвртог по одласку Вукомановића, пламен је гутао турске куће на Руднику и у Ваљеву. Они с Рудника гледали су пламен Ваљева, како обасјава небо над Ваљевом, а устаници Ваљева гледали су сјајну румен огња са Рудника. Огорчење народно у вулкан се претворило те прождире и озара непријатеље српскога народа. То беше најдивнија светлост српском народу, то беше Шумадији зора деветнаестог века! Зора, али не тиха и мирна, но бурна и крвава, иза које ће тек гранути сунце слободе.

Турског Рудника не беше; Јован више не писаше писма бегу Токатлићу по хартији, по књизи без јазије, не писаше их мураћепом чим

се књига пише, већ дошло време да се пишу по турскоме месу љутим мачем и огњем из пушака.

После пада Рудника Јован остаде у Брусници код војводе *Милана Обреновића* као писар а доцније и ратник и писар.

Кад дахије изгибоше, кад отпоче војна и са султанском војском, кад Срби онако славно победише Турке на Иванковцу, разболе се отац Јованов Радослав и умре у новембру 1805. год. и 27. децембра дадоше му четрдесето-дневни помен. На овај помен дође и војвода Милан Обреновић и *Никола Милићевић* из Луњевице, у оно време најбогатији трговац нахије рудничке. Таман се сврши трпеза а Милан и Никола настану око Сретена да даде своју синовину Љубицу за Милоша, брата Миланова и да прими обележје*) Сретен прими обележје на наваљивање обојице, и Љубица би одведена почетком 1807, у кућу девера свог Милана Обреновића, у Брусницу, где је с Милошем о св. Јовану венча Вожд.

Кад војвода Милан Обреновић, после пропасти на Каменици и после других недаћа које снађоше Србе ове године, оде послан од управног савета и Вожда, у Влашку, да тражи помоћи, остави да га замењује у војводској дужности његов брат Милош. Сад Јован остаде као писар у свога зета Милоша. Како после смрти Миланове Милош би постављен и за војводу, то за све време првог устанка Јован остаде као писар свога зета. Пратио га је у свима бојевима, а за кућу Вукомановића најзнатнија је она битка на Равњу 1813. год. где је било седам Вукомановића, од којих су три погинула: *Милосав, Радивоје и Рашко*, двојица су рањени *Лука и Милован*, а двојица здрави изашли *Јован и Сава*.

И ако је 1813. година црна у историји нове Србије, и ако је страховита по последицама својим, она је ипак оставила три крвава али светла догађаја, три ужасна али славна места. Та три места јесу *Негоштин* где је погинуо бесмртни Вељко, *Ратље* где је Србин показао како се уме у очајању борити и презирати живот за част српскога оружја, и *Делиград*, где су се Срби и после пропасти држали још читав месец дана.

На Равњу борио се војвода Милош и Стојан Чупић очајнички противу Турака. Сила турска надолазила је као бујица. Предводио ју је чувени везир босански *Деренделија* (Селходар-Али-паша). Поред свих напора и једног и другог војводе, поред нечувеног јунаштва Чупићевих и Милошевих војника, поред славних пожртвовања Зеке буљубаше, Турци продреше на Равњу а нову Србију обави опет мрак, густ мрак у коме је страдало и патило на хиљаде Срба само с тога, што же-

*) Никола Луњевица долазио је и раније, још за живота Радославова, те му помињао да даде кћер Љубицу за Милоша, али је то Радослав одбио говорећи да ју је у Сарајево обећао.

љаху слободе, што љубљаху свој народ, што се борише за своју отаџбину.

Турчин је опет господарио Србијом, али тако зло, тако раздражено и јетко, као да му се предсказивало да његово дуго бити неће.

VI

После несрећне 1813. године Рудник је под окриље шума својих примио хиљаде српске нејачи, на стотине српских витезова, који не хтеше оставити отаџбину своју, нити напустити ону земљу за коју пролише море крви своје. Рудник их склањаше као што мајка скрива децу своју од злих очију. Он је примио поред других војвода и и свога војводу Милоша Обреновића заједно са шураком му Јованом. На пољани код таковске цркве Милош предаде Турцима сабљу своју, и не сањајући да ће му ту, баш на том месту после непуне две године синути звезда а Србији понова засветлити сунце слободе, које се 1813. године завилало у густе, непробојне облаке.

За све време до Таковског Устанка Јован је провео нешто код куће, нешто у Каблару код сакривене сестре Љубице, а нешто у Црнуфу. Чим је под Таковским Грмом одјекнула одлука целог збора: Рат Турцима, чим се војвода Милош о Цветима латио заставе, те је развио да се бори на смрт и живот, придружи се и Јован устаницима. Тај развој заставе, тај нови покушај за борбу с Турцима, успех, који је пожео у овом устанку, учинише, те му се име разнесе по целој турској царевини, по целој Европи, и с тога му прво Турци дадоше име *Коца-Милош**) па му то доцније и потомство усвоји.

Чим је застава развијена одмах се уз свог зета нађе и Јова. Млад, поносит, храбар, праћаше свога зета у свима бојевима, па га је допратио и до Пожаревца. Поред Јована уз Милоша беху му још браћа: *Ђорђе, Дмишар* и *Тодосије*, а брат Лука беше на другој страни са Јованом, братом Милошевим.

Кад су Турци 1813. године заузели Пожаревац утврде га боље него икад пре тога. А кад пожаревачки Турци чуше, шта је било на Чачку, и како су прошли у другим сукобима са Србима, надали су се да ће Милош одмах и Пожаревцу доћи. С тога га још боље утврде. И Милош се заиста беше упутио са највећим делом српске војске Пожаревцу. Прешли су Мораву, опсели Пожаревац. Срби се прво почеше приближавати најгорњем турском шанцу у *Шушиној Бари*. Напред, пред српском војском иђаше један одред српске коњице, који беше прилично измакао од српске војске. Међу овим коњаницима био је Јован Вукомановић с барјаком у руци, а уз њега његов побратим *Вуле Глигоријевић*. Међу Турцима у

*) *Коца* долази од персиске речи *жгоца*, а значи: велики, огроман, старешина.

шанцу беше један бесан Анадолац, добар јунак кога зваху *Делибашом*. Како виде, да се Срби приближују шанцу, викне на остале делије, све на хатима, а добре мегданције, изађу из шанца, бројем много јачим од оног одреда српске коњице, појуре на Србе. Срби их дочекају ватром из кубура, па дохвате сабље и ту се за часак измењају Срби и делије. У првом сукобу зрна из турских шишана раздерала су витешке груди младога Јована. Он падне с коња држећи барјак у руци. Ослони се на мотку од барјака, пребије је и држећи комад од мотке са заставом викну побратиму Вулу и Димитрију Вукомановићу: „Барјак, барјак... држете!“ И... у том клону на земљу црну, не изговоривши ни једне речи више. Докле је трајало комешање између делија и Срба, побратим Вуле и Димитар изнесу га из боја. У то стигне Милош и војска те навале на делије, нагнавши их у шанац...

Пожаревац је пао. Срби су га освојили, али Љубица изгуби брата, кога је волела као очи у глави. Милош одмах посла у Црнуће Симу Паштрмца, да Јави Љубици за смрт Јованову, а у Срезоевце Дмистра Вукомановића, да јави за смрт Јованову.

Јована сахране на узбрешку с јужне стране пожаревачке цркве. Љубица му доцније дође на гроб са стричевима Сретеном и Ђорђем и браћом: Луком, Петром и Димитрем, посади поред гроба два јаблана тужећи:

— *Растите, растите и причајте један другом, како тужи сестрино срце за милим браћом својим!*

Ова два јаблана, мислим, и данас да постоје на оном месту где је први пут Јован закопан. Доцније кнегиња Љубица пренела је кости свога брата и саранила код манастира Драче. На гроб му је оставила белег са овим записом:

„*Овде почивају кости Јована Вукомановића, из села Срезоевца, нахије рудничке, борећи се са својим зетом, Кнезом српским Господаром Милошем Обреновићем, код Пожаревца, против Турака, 1815, погине, у 23 години узраста. Сестра његова, Кнегиња српска Госпођа Љубица, постави му белег овај 1825. месеца јула, 30 дана.*“

После победе код Пожаревца, кнез Милош је посинио побратима свога погинулог шурака, Вула, предао му његова хата и пиштоље — два млетачка „ледењака“ у злато обливена, који се данас налазе у Народном Музеју.

Јово је погинуо, како се прича у породици Вукомановића, на Иван-дан 1815 год.*)

Према ондашњим Србима Јован је био образован Србин. Поред матерњег језика говорио је

*) За податке о овом чувеном Србину из наше борбе за ослобођење, писац има највише да благодари синовици Јована Вукомановића, г-ђи Милеви Р. Алимпића, рођеној Вукомановић.

талијански и турски. Поред српског писма знао је и талијанску књигу. Са својим стричевима Будимлићима походио је Дубровник, Трст и Млетке.

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

НОВЕЛА

Емила Роланда

(Свршетак)

Цезар је зачуђен слушао. Као да је њен глас силно дрмао на вратницама његова срца, да пробуди одјек — као да се заиста, у њему нешто пробудило, тихо и полако... стара успомена, промењена садашњост, њезина лепота и гнев стадоше га очаравати, он јој приђе, пољуби руке и паде пред њом на колена. Био је у таквом расположењу, у ком се чине ствари, за које после не можемо одговарати и горко се кајемо.

— Тереза! узвикну он. Ако ме још хоћеш!

Желео је у том тренутку *вођу* са њених усана. Очекивао је излив оне љубави о којој је она говорила.

Али је њено лице постало хладно; очи нису више пламтиле, чинило се као да је у њима изгорела и љубав и гнев. Она рече спокојно и готово мало сажаљиво:

— Остави се, Цезаре! То код тебе гори слама и не користи ничему. Чим одеш од мене, ватре ће нестати, а ти би се покајао. Познајем те. Познала сам те јуче на Понте-Векију. Твоја је душа остала стара, док је моја још млада, млада осећањем према теби. За то сам ти врло захвална, јер млади срце много вреди у овом хладном свету! Твоје срце суво је. Ти патиш од престоничке болести и не важиш више где је реч о великим осећањима. Ти си неизлечив болесник, за то збогом! Разочарани смо узајамно и кад бисмо сад покушали да себе о противном уверавамо, платили бисмо скупо ту фантазију! Зато да свршимо!

Он се диже разочаран.

— Љутиш ме непрекидно, рече.

Њен поглед почиваше на њему; она је пречула речи.

— Како имаш мрке очи, Цезаре! рече, цело ово време учиниле ми се сиве...

Тада га остави и оде.

И он је отишао.

Напољу му замирисаше нарцисе, које је нека баба продавала на мосту. То га опомену на нарцисе за Терезиним појасом.

Да, имала је право, она је остала млада!

А он? Пре неколико минута могла га је навести на сваку глупост. Увиђао је сад како је била паметна.

Њој је имао да захвали за своју слободу.

Уздахнуо је, као да му је нешто одлакнуло и пође обалом.

*

Кад је хтео идућег јутра — наоружан великом киџом нарциса — да упита за Терезу, дозна од настојнице

пансиона да је Тереза синоћ изненада отпутовала са шведским професором Свендсоном из Лунда и његовом децом.

Госпођа се счетила говорећи о „il professore.“

То му се није допало.

Још један непријатан тон у Фиренци!

Последње дане осуства провео је у Перуђи и уживаше — осем у врлинама изврсно уређеног хотела — још у уметничким делима, којима се од увек тешио после разочарања у животу.

За тим се врати у Берлин, где му је каријера истом брзином напредовала као и болест његова срца.

*

Из банкротства своје љубави обоје су ипак нешто спасли: своју преписку! Не одмах, али полако она доби опет своје право.

На неколико месеца после пута у Фиренцу, пошто је узалуд ишчекивао вести од Терезе, написа Цезар писмо шведском професору, чије је име добро упамтио, у ком га је бираним речима питао за Терезу. Професор одговори да је адреса Терезина адреса његове жене и да су се пре три месеца венчали у Швајцарској.

У први мах је плануо, потом се покори судбини.

Писао јој је, али овај пут без прекора.

Послао јој четири писма и није добио одговор, али на пето му је ипак одговорила.

Тврдила је да је „неизмерно срећна“.

Али је претерала. Професор, који је био чувен астроном, много се више бавио звездама на небу него очима своје жене. То јој је било по вољи. Он није припадао људима, који се воле.

Али је била заљубљена у оно четворо деце, ради њих је и оца узела, у она четири плавокоса, јасних очију Швеђиња, до крајности напуштена без мајке, што су путовала од града до града и верала се са планине на планину. Та су деца пружала неисцрпни материјал за васпитне појуде, а педагогика је била Терезина слабост од како је изгубила глас.

Није се осећала срећном али готово рећи задовољном.

Време пролазаше. Цезарове младости одавно је нестало. Што је бивао старијим, је све чешће осећао како се младост свети за то што је није довољно ценио, што није умео никад да се уздигне до висине њеног осећања.

Колико би га пута — изазвана песмом, разговором, љубавним паром, поред ког би прошао с вечери улицом — обузела туга за љубављу, *nostalgia d' amor*...

Терези је разумео се, тврдио да је „срећан“, али је само подносио живот.

Састати се нису желели ни он ни она. Она је знала да би ју састанак само још више растројио; он јој опет није могао потпуно да опрости успомену на Фиренцу, што му је тада начинила сцену. Сцене су за њега биле нешто најужасније.

Њихова преписка једрила је под заставом пријатељства — сасвим као у почетку. Писали су једно другом естетичка писма о уметности, литератури и филозофији. Какво незаконито „ти“ није више никад залутало у његове врсте.

Астроном није имао ништа против овог односа своје жене. Комете су га много више занимале него у даљину заблуделе мисли његове жене...

Једног дана стојала је Тереза на прозору своје куће и гледала сањалачки доле на улице Лунда.

У светлом пролећу љуљале се зелене липе око старе цркве. Студенти у белим капама певали су неку песму.

Мислила је на Цезара.

То је чинила сваког пролећа кад се приближавали дани проведени у Фиренци, погребни дани њене љубави...

Размишљала је о преписци, у којој су се узајамно обмањивали о својој срећи и уображавали да су добри стари пријатељи.

Ковчежић с његовим писмима лежао је поред ње. Тад јој паде на памет да та писма измери, шале ради, да прекрати време...

Донесе вагу, покупи све врвцом увезаче пакетиће, један за другим.

Мерили су осам и четврт килограма!

Она је уздисала.

Осам и четврт килограма артије не вреде промашена живота...

ОКТОБАРСКА НОЋ

— Alfred de Musset —

Песник.

Бол од којег сам патио ишчезао је као сан. То далеко сећање могу упоредити са лаком маглом, коју зора разгони, и које са росом нестаје.

Муза.

Шта ти је било, о песнице мој! Каква ли је то потајна патња, која те је тако друго од мене растављала? Ах! какав ли је то бол, који ја још не познајем, а због којег сам тако дуго плакала?

Песник.

То је једна обична болест коју сви људи знају; али кад осетимо и најмање бола у души, ми, бедни људи, мислимо, да нико пре нас није то патио.

Муза.

Нема обичнога бола сем у обичних душа. Пријатељу, отвори данас душу своју и откри ми тужну тајну срца свога! Веруј ми, имај поверења у мени; строги бог мира је брат Смрти; тужећи се, човек се може утешити и понекад нас једна реч може да одврати од кајања и гриже савести.

Песник.

Ако баш морам сада да говорим о својем болу, не знам, каквим бих га именом могао назвати: да ли љубављу, лудошћу, поноситошћу или искуством? Па и ако нико на свету неће имати користи од тога, ипак ћу ти приповедити ту повест, када смо овако сами поред камина. Узми ону лиру, приђи и пусти, неча се моје сећање буди лагано уза звуке твојих акорда.

Муза.

Пре но што почнеш своје јаде, реци, јеси ли их преболео, песнице? Знај, да данас треба да говориш без

икакве страсти и мржње. Сети се, да сам ја добила слатко име утештељке, но нипошто ме немој правити саучесником једне пропале страсти.

Песник.

Ја сам се тако добро излечио од те болести, да понеки пут сумњам, кад на њу помислим. И када се сетим места, где сам излагао свој живот, чини ми се, да на своме месту гледам неко страно лице. Музо, буди без бриге; при даху, којим си надахнута, можемо се без опасности једно другом поверити. Слатко је оплакивати, слатко је смејати се спомену на јаде, које можемо да заборавимо.

Муза.

Као брижна мати над колевком љубимчета свога, исто се тако дршћући нагињем над то срце, које ми је досад створено било. Говори, пријатељу! — Моја пажљива лира тихим и тужним звуцима прати јек твога гласа, а кроза зраке светлости, као лјак визија, пролазе некадашње сенке.

Песник.

Дани рада, једини дани када сам живео! О предрага усамљености! Нека је хвала Богу, опет сам се вратио у овај стари кабинет студија. Бедно месташце, зидови толико пута напуштани, прашљиве столице и верна лампа; о палато моја, о мили свете мој! И ти Музо, млада бесмртнице, хвала Богу, сад ћемо певати! Да, хоћу да вам откријем душу своју, ви ћете знати све, испричаћу вам зло, које је могла да нанесе једна жена; јер је то жена била, о пријатељи моји! (Ах! можда сте ви то већ опазили). То је жена којој сам ја био потчињен као роб господару своје. Проклети јарме! Због тебе је моје срце изгубило снагу своју и младост своју. Па ипак поред своје драгане ја познадох срећу своју. Вечером, по сребрастом песку, кад пред нама сенке топола издалека показују пут, још гледам према месечевим зрацима оно лепо тело, превијено на мојој руци... Но не говоримо више... Нисам могао предвидети, куда ће ме одвести срећа. Тада је, јамачно, срци богова била потребна нека жртва, јер ме је она казнила као злочинца каквог, што сам покушао да будем срећан.

Муза.

Слика милога спомена појави ти се у мислима. Зашто се бојиш да се вратиш по стопама, које је она за собом оставила? Зар је то верно признање, када се одричеш срећних дана својих? Ако ти је судба немитостива била, чини бар као и она и смеј се својој првој љубави.

Песник.

Не! Пре могу рећи, да се смејем несрећама својим. Музо, ја сам ти рекао: хоћу да ти приповедам своје недаће, своје снове, своју лудост и да ти кажем време, час и место. Сећам се, то је било једне хладне и тужне јесењ, ноћ, готово сличне овој, и звиждање ветра, и његова једнолика хука успављиваше у мојем уморноме мозгу моју црну бригу. Био сам на прозору очекујући драгу своју. И ослушкујући непрестано осећао сам у души таквак немир, да ми на једанпут дође сумња о невери. Улица у којој сам становао била је мрачна и празна; тек по когод прође с фењером у руци. А кад северац лупну на

полуотворена врата, издалека ми се учини као уздах човечји. Право да кажем, не знам, чему се тада мој грешни дух беше предао. Залуду сам позивао остатак своје храбрости, и задрхтах, кад часовник стаде избијати. Она не дође. Сам, погнуте главе испитивао сам улицу и тротоаре. Нисам ти ни казао какву је будаласту ватру у мојим грудима разбуктала та неверна жена: само њу сам волео на срету и један дан бити без ње чинило ми се страшније од смрти. Дуго сам се мучио да прекинем ту везу; сто пута сам је називао неверницом и вероломницом и бројао сам све болове које ми је она задала. Али ах! кад се сетих њене кобне лепоте, какви болови, какве уворе не би се стишале! И дан се, најзад, забеди. — Уморен од залудна чекања бејаш задремао на огради од балкона и пренух се, кад зора заруди. Блудио сам својим засењеним погледом. На једанпут на углу неке узане улицице зачух по тротоару неке ситне кораке. Милостиви Боже! Сачувај ме! ја је угледах, то беше она! Она уђе. — Одакле идеш? Шта си ноћас радила? Одговарај, шта хоћеш од мене? Што си дошла сад? Где си била до зоре? — Док сам ја овде на балкону бдио и плакао где си ти била и на кога си се осмехивала? Невернице! Продрзљивице! зар је још могуће да долазиш те да поднесеш своје усне мојим пољупцима? Шта тражиш? Иди, одлази, душо моје драгане! Врати се у гробницу, ако си се из ње дигла! Пустите ме да за навек заборавим своју младост, а кад се сетим тебе, да помислим да сам те сањао! ...

Муза.

Умири се, преклињем те! Страх ме је од твојих речи и твоја је рана, драги мој, још неизлечена. Ах, дакле је ипак врло дубока? Беде овога света тако се тешко бришу! Заборави, дете моје, и из душе своје изглади име те жене!

Песник.

Нека те је стид, тебе, која ме прва изневери, и која учини да од гнушања и срце изгубим памет! Нека те је стид, жено црних очију, чија злосрећна љубав сахрани моје пролеће и моје дане! Твој глас, твој осмех, твој неверни поглед научише ме да проклињем чак и сам поглед на срећу. Твоја младост и твоја лепота до очајања ме је доводила, а што сумњам у сузе, то је зато што сам видео да плачеш. Нека те је стид! Био сам невин као дете још, као цвет у зору; срце се моје отворило тебе љубећи. Ово срце без одбране могло је без по муке да се злоупотреби, али би му било милије да му је остала наивност. Нека те је стид! Ти си била мати првих мојих болова, и због тебе очи моје исплакаше све сузе! Оне теку, буди уверена, и никад неће престати; оне извиру из ране коју никад нећу преболети. Но у том горком извору ја ћу се окупати и, надам се, оставићу у њему проклету успомену на те.

Муза.

Песнице, доста. Због једне невернице, па ма твоја илузија трајала само један дан, не вређај жене кад говориш о њој. Ако хоћеш да те љубе, поштуј своју љубав. Ако је велика жртва за људску слабост да прашта болове које им други здају, поштеди себ од муке, које

проузрокује мржња. У оскудици опроштаја, баца све у заборав. Мртви мирно спавају у недрима земље; исто тако треба да почивају наши угашени осећаји. Ти остаци срца имају тако исто свој прах, и на њихове свете остатке не пружајмо руке. Зашто у тој повести тако живог бола видиш само сан и преварену љубав? Да ли је провиђење то учинило без узрока? И мислиш ли, да је Бог у заборавности тако ударио? Тим ударцем, на који се ти тужиш, можда те је опоменуо, дете моје, јер се тада срце твоје отворило. Човек је почетник, а туга је господар, и нико се не може познати, док не пропасти. То је један немио али узвишени закон, стар као свет и судбина. Колико нам је потребно, да нас несрећа крепи и колико по ту жалосну цену можемо купити. Да би жетва сазрела потребна јој је киша; да би човек живео и осећао, потребне су сузе. Символ је радости скрхана биљка, још влажна од кише, са цветом озго. Зар ниси казао, да си излечен од те лудости? Зар ниси млад, срећан и свуд радо примљен, и да ниси оплакивао та задовољства, која омиле живот, шта би онда радио? Кад у сумрак, седећи са каквим старим пријатељем пијеш у слободи, реци ми, зар би онако весело подигао чашу своју, да ниси осетио, шта вреди веселост? Би ли волео цвеће, ливаде и зеленило, сонете Петраркине и песме тичије, Микел-Анџела и вештине, Шекспира и природу, кад свуд ту не би нашао какав стари бол? Зар би разумео непојмљиву небесну хармонију, ноћну тишину и жуборење таласа, да те по који пут грозничаво неспавање није намамило да размишљаш о вечитоме миру? Зар сад немаш опет лепу драгану? Не идете ли опет да се шетате у дубинама рацветане шуме, по сребрнастом песку? И у тој зеленој палати зар сенке топола не показују пут? Зар при месечевим зрацима не гледаш тада превијено, као некад, лепо тело на твојој руци? И ако на путу наиђеш на срећу, зар не би за њом пошао певајући? Зашто се жалиш? Бесмртна се нада освежила под руком несреће. Зашто хоћеш да мрзиш своје младо искуство и да проклињеш оно, што те је бодним учинило? О дете моје! жали ту лепу неверницу, која је некад гледала, како ти сузе теку из очију! Жали је, јер је жена, а Бог је тебе ставио покрај ње да трпећи познаш тајну среће. Можда је њена дужност била тешка, можда те је она љубила, али је судба хтела, да ти она здружи срце. Она је познавала живот и показала га теби и друга је побрала плод твоје туге. Жали је! њена је тужна љубав прошла као сан, она је видела рану твоју, али је није могла залечити. У њеним сузама, веруј ми, није све било лаж. Па и да је све лаж било, жали је, јер си је љубио! Праштајмо једно другом. Ја скидам чар, који нас је везивао пред Богом, и са последњом сузом прими и последње збогом. — А сад, плава сањалице, сад предајмо се нашој љубави. Кажи ми какву веселу песму, као у оно прво, лепо време. Већ миришљава ледина осећа да се приближава јутро. Хајде да пробудимо драгану и да беремо цвеће у врту. Хајде да гледамо бесмртну природу како збацује вео сна; са првим сунчевим зраком родићемо се поново с њом.

Песник.

Истину велиш: мржња је проклета, то је гроза пуна гнушања, кад се га притајена гуја завуче у нашу

душу. Слушај ме, о божице, и буди сведок моје заклетве: тако ми плавих очију моје драгане, и руменила небеснога, тако ми оне сјајне звезде којој је име Венус, која као дрхтави бисер сија на далеком хоризонту; тако ми величине природе, доброте Створитеља, мирне и чисте светлости, тако ми звезде миле путнику, тако ми моћи живота и целе васељене, гоним те из памети своје остатке моје луде љубави, тајанствена и тужна повести, која ћеш почивати у прошлости! А ти, која некад носаше облик и мило име, онај узвишени час, када те заборавио будем, биће час твога опроштаја!

К. П.

ДРУШТВЕНА БРОНИКА

Гудачки квинтет — *Манојловић*

Peer Gynt и Бинички

и још по нешто, што је написано

Ми, становници старе вароши, понајбоље знамо, шта значи ићи улицом кад Господ с неба шаље благослов. У таквим приликама, захваљујући чистености наше престонице, долазимо обично дома са једном каљачом мање и са којом оком блата више, које се вечито лепи за човека, ма колико га он тресао са себе. Али то не бива само у животињском царству, има тога и у биљnome. Нпр. кукољ тражи шеницу, као пропали трговац царинску службу.

Па кад човек са таквим расположењем куцне на вртима добра знанца, који добро пази, да му се поред пријатеља не увуче и блато у кућу, не треба се дакле чудити, што нам је требала велика доза срчаности, па да пребродимо београдско блато и да се дочепамо мало чистине у Грађанској Касини где се на Богом уклету дан — јер је цели дан киша и ветар био — 5 ов. мес. давао концерат, доста особен по својој врсти, по својим учесницима и гостима.

Г. Цв. Манојловић, наставник српске музичке школе и уметник на гласовиру, први пут се јавља пред Београдском публиком.

Пијано се по нашим кућама толико одомаћило, да није чудо, што се свако осећаше овлашћен рећи коју унапред о г. Манојловићу и његовом свирању. То беху два ратна табора: једни га кудише, а други хвалише. Но то је све било до Бах-Рубинштајнове Toccata.

Надаревсков Chant sans paroles и Чајковскова Elegie потпун су престиж одржали над противном страном; пошто не влада само ваљаним техничким знањем и студовањем музичких писаца, но има нешто њему својствено што му ствара оригинално интерпретовање и схватање, дајући жив колорит свакој музичкој творевини, коју има у рукама.

После Листове *фантасије* мукло ћутање прешло је у жагор, а овај у одушевљено одобравање. Нећу, а да не прекорим овом приликом оне, који се пуштају у поређења, представљајући себи као рђав ботаничар, који повлачи паралелу двеју или више биљака без обзира на између климатске и друге прилике њихове.

